

שיצורו השבועי של מרן הראשון לציון
הרב יצחק יוסף שליט"א
בנושאים אקטואליים בתוכנית "קבלת שבת"

מוסדות "חזון עובדיה" מטה בנימין
פרשת קדושים תשפ"ד | 378

עין יצחק

כתיבה: הרב מרדכי גור
עריכה: הרב יהונתן חרד

רב קהילה ששכח לספור את העומר

ובדיני ספירת העומר בזמן הזה ובדעת הבה"ג

שאלה: תלמיד חכם חשוב או רב שכונה ששכח לספור יום אחד את העומר, ומכבדים אותו לספור ספירת העומר כנהוג. ומתבייש לספור בלא ברכה. מה יעשה, האם ישנה איזו עצה שלא יתבייש, או שאין עצה ואין תבונה נגד ה' ויספור בלא ברכה?

ספירת העומר בזמן הזה

תשובה: ראשית יש להקדים, מה שנחלקו הראשונים בדין ספירת העומר בזמן הזה. האם ספירת העומר בזמן הזה חיובה מן התורה כמו בזמן המקדש, או שאין חיובה אלא מדרבנן זכר למקדש. דעת הרמב"ם (פ"ו מהלכות תמידין ומוספין הכ"ד) שחייב הספירה בזמן הזה הוא מדאורייתא, כמו בזמן המקדש. שהרי כתב הרמב"ם (שם) 'מצוה זו על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן. ונשים ועבדים פטורין ממנה', וכתב הכסף משנה, שמה שכתב הרמב"ם 'בכל זמן' בא לרבות שגם בזמן הזה נוהגת מצות ספירת העומר מן התורה.

והרמב"ם אינו יחיד בדבר, שכן דעת עוד כמה ראשונים, הלא הם הראב"ה (ראב"ה פסחים סימן תקכו), רבינו ישעיה דטראני הראשון (הובא בשבולי הלקט ר"ס רלד), אור זרוע (סימן שכט), רבינו בנימין אחיו של השבולי הלקט (סימן רלד), ועוד, שספירת העומר בזה"ז מן התורה.

אמנם צריך לידע, שדעת רוב הראשונים דלא כהרמב"ם, אלא שהספירה בזמן הזה חיובה רק מדרבנן. וכן דעת התוס' (מנחות טו.), מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן שא), הרא"ש (בסוף פסחים), הרשב"א (ס"ס קכו, ח"ג ס"י רפד), הר"ן (בסוף פסחים) הרוקח (סימן שעא), רבינו ירוחם (נתיב ה"ד) אורחות חיים (סוף הל' ספירת העומר), נמוקי יוסף (סוף פסחים), אבודרהם (דף סה ע"ג), כל בו (ס"ס נה), רבינו פרץ (בהג"ה לתשב"ץ ס"י שצד). ועוד.

וכיון שנמצא שנחלקו הרמב"ם והרא"ש בדבר זה, עלינו ללכת בדבר זה לפי דעתם של רוב הראשונים, וכמו שכתב מרן הבית יוסף בהקדמתו לספרו 'בית יוסף', שבמקום ששנים מעמודי ההוראה חולקים בדבר, רוח אלה"ן קדישין, ואל הדעת שיטו רובן כן נפסוק הלכה. ולכן יש לנקוט כדעתם של רוב הראשונים הסבורים שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן.

זכר למקדש בימים ושבועות

וכשאנו עושים זכר למקדש, הוא זכר גמור למקדש, גם בימים וגם בשבועות, ולמשל אומרים 'היום שבעה ימים לעומר, שהם שבוע אחד ושני ימים', שמזכירים גם את הימים וגם את השבועות. (וכדעת אבי"ב במנחות טו.).

דעת בעל הלכות גדולות

דבר נוסף יש לדעת, שהתוס' (מנחות טו.) הביאו את דעתו של בעל

הלכות גדולות, שלמד מהכתוב (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם ממחרת השבת. מיום הביאתכם את עמר התנופה שבע שפלות תמימת תהינה. שמשלשון התורה 'תמימות' למדים שימי הספירה צריכים להיות שלמים, שלא יהיה חסר מהם יום אחד, והם כמו שרשרת שיש בה לולאות, ואם נפסק ממנה לולאה אחת, כל השרשרת מתפרקת, וכך גם בספירת העומר, אם חסר יום אחד אבדה כל הספירה ואינו יכול להמשיך לספור. מיהו התוס' לא הסכימו עם דעתו. וכתבו ע"ז 'זו תימה גדולה'.

ובאמת כן הוא דעתם של רבים מהראשונים דלא כבה"ג. אך בשולחן ערוך (סימן תפט ס"ח) חשב לדעתו של בה"ג, ופסק שמי ששכח לספור יום אחד, סופר מכאן ואילך בלא ברכה. מפני שחוששים לדעת בעל הלכות גדולות, שמי שהפסיד יום אחד מפסיד את כל הספירה. וכן הוא להלכה, שהשוכח לספור באחד מלילות העומר, יספור מהלילה הבא בלא ברכה. לחשוש לדעת בה"ג.

אדם חשוב ששכח וספירה אחרי שחרית

וכעת נהדר אנפין לנידון דידן, באדם חשוב ששכח יום אחד לספור, ומתבייש בפני כל הציבור, שידעו ששכח יום אחד, ובפרט לדין הספרדים, וכן החסידים, שנוהגים לספור כל יום גם בשחרית בלא ברכה, שמא יש מי מהציבור ששכח לספור בלילה, ועל ידי כך יוכל לספור מכאן ואילך עם ברכה.

ובענין מנהג זה לספור בשחרית, הנה הגר"מ שטרנבוך, בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שיב, ח"ב סי' רמז) העיר על מנהג זה, שיש לחוש בזה לבל תוסיף כשסופרים פעם שניה, אולם באמת מצינו למהרש"ל (שהיה לפני יותר מ-400 שנה) בים של שלמה (סוף ב"ק אות מד) שגם הזכיר מנהג זה, לספור עוד הפעם בשחרית, שכן מי שלא ספר יוכל להמשיך לספור בברכה. ומה שהעיר שיש בזה בל תוסיף, אינו נכון, שהרי אין בל תוסיף בקיום מצוה פעמיים, כמו שכתבו התוס' (ר"ה טז, כתא). וכמו שאדם שנטל לולב פעם אחת, ואחר כך רוצה ליטול פעם נוספת בכותל, או ליטול את הלולב של חבירו שהוא יותר מהודר בלא ברכה, אין בל תוסיף. וכן אדם שרוצה לאכול עוד קזית מהמצה, וכל כיוצא בזה, אין בזה חשש של בל תוסיף. לכן מנהג אבותינו בידינו, ואל תטוש תורת אמן, ויש להמשיך לספור את העומר גם בשחרית בלא ברכה.

על כל פנים אותו חכם, שמתבייש שידעו שלא ספר לא ביום ולא בלילה, מה יעשה. והנה יש עצה בשבילו, שילך לאחד מהמתפללים בבית הכנסת, ויאמר לו את מצבו, ויבקש ממנו שלא יברך על ספירת העומר אלא יצא ממנו ידי חובה, וכך אותו חכם יברך בשביל אותו

כי התורה אמת כתוב בה, והתורה נדבקה רק במי שהולך לפי האמת. ולכן אין להסתיר את דעות החולקים ולהזכיר רק את הפוסקים המסכימים. ומצינו לרבי אברהם הלוי בעל שו"ת גינת ורדים (או"ח כלא א סי' יג), שהביא את דברי מהר"ם בן חביב שהזכרנו שאפשר להוציא את הרבים ידי חובה בתפילת יו"ט אע"פ שאינו ממש מחוייב בזה. וא"כ הוא הדין לענייננו. גם רבי חיים אבולעפיא הראשון שהיה אב"ד בטבריה לפני כ-350 שנה, במקראי קודש (דף קפא ע"ב) כתב כדברי הבית הלוי שיכול להוציא ידי חובה גם אם שכח יום אחד. ודחה את דברי הפר"ח. וכן הגאון רבי מרדכי כרמי במאמר מרדכי (סי' תפט סק"י) דעתו שיכול להוציא.

וכן מרן החבי"ב, בשו"ת כנסת הגדולה (סימן כט) הביא בשם רבנן קשישאי דשאלוניקי, שש"ץ ששכח יום אחד יכול להוציא את הציבור, ואינו חשוב כאינו מחוייב בדבר שאינו יכול להוציא ידי חובה, ועד למלחמת העולם השנייה, שנהרגו כל יהודי שאלוניקי בשואה, היתה שאלוניקי עיר גדולה של חכמים וסופרים.

חשיבות לימוד הכללים

אם כן רואים אנו מערכה לקראת מערכה בענין זה, אם מי ששכח יכול להוציא ידי חובה או לא. אך כלל גדול בידנו שספק ברכות להקל. כשרואים מצב כזה של מערכה לקראת מערכה, דעות לכאן ולכאן, מי שאומר רק סברות וכל הזמן מפלפל, לא מוצא ידיו ורגליו איך לפסוק. זה חשוב לפלפל, אבל צריך לדעת גם את כללי הפסיקה. מי לנו גדול ממרן הבית יוסף שהיה טרוד בחיבורו העצום 'בית יוסף', על ארבעת חלקיו, חלק אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט, וכן שאר חיבוריו, כסף משנה, בדק הבית ושולחן ערוך וספרי השו"ת בית יוסף ואבקת רוכל, ואף על פי כן פינה מזמנו לכתוב את ספר 'הליכות עולם' - חיבור בכללי התלמוד והפוסקים. שידע שעם לימוד כל חלקי התורה הש"ס והפוסקים, מוכרחים גם לדעת את הכללים, כי מבלעדיהם א"א להגיע לאסוקי שמעתתא להלכה למעשה. וכן מצינו לעוד חכמים גדולים שכתבו ספרי כללים כמו הרב יד מלאכי, והרב 'אזן אהרן' ועוד רבים.

וכיון שענין זה נתון בספק, שלפי דעת הגינת ורדים, מהר"ח אבולעפיא, מאמר מרדכי, ורבני שאלוניקי, עד אחרון הבית הלוי, יכול לעשות עצה זו ולברך. אולם לעומתם לדעת הפר"ח, בית דוד, חקרי לב, מרן החיד"א, רבי חיים פלאג'י אינו יכול לברך, ספק ברכות להקל. ולא יברך ע"י עצה זו. ויתנצל בפני הציבור ויאמר להם שאינו יכול לברך, או שיתחמק על ידי איזה תחבולה, ויאמר להם שהוא צרוד ואינו יכול לדבר, שהרי מותר לשנות מפני השלום. ולכן יכול לומר להם כך, ושיכבדו אדם אחר מכובד כגון זקן הגבאים וכיוצא. אבל לא יברך להוציא את אדם אחר, כי ספק ברכות להקל.

אדם, ששומע כעונה, ויכוון להוציא אותו ואותו אדם יכוון לצאת. ועצה זו, נתן אותה הגאון רבי יוסף דב סאלאוויציק בעל שו"ת בית הלוי שהיה גאון עולם, וא"צ להכביר במילים על גדלותו. (כמו שהביא בשו"ת הר צבי חלק או"ח ח"ב סי' עה).

מי נקרא 'אינו מחוייב בדבר'

אלא שבאמת עצה זו אינה מוסכמת לדעתם של כל הפוסקים, שהרי הפר"ח (סימן תפט סק"ח) כתב, שמי שלא ספר לילה ויום, נחשב כמו מי שאינו מחוייב בדבר, ומי שאינו מחוייב בדבר, אינו יכול להוציא את הרבים ידי חובה (ר"ה כט). ולכן החכם הזה ששכח אינו יכול לברך בשביל להוציא את אותו אדם. כיון שאם הוא לא ספר נקרא אינו מחוייב בדבר, ואינו יכול להוציא ידי חובה את מי שמחוייב בדבר.

והביא לזה ראייה מדברי הירושלמי (מגילה פ"ב ה"ב) שכן עיר אינו מוציא בן כרך, כיון שנחשב אינו מחוייב בדבר. כגון מי שגר בבית שמש שזמן קריאתה ב"ד, ורוצה להוציא מי שגר בירושלים, כולל שכונת רמות, שחייבים לקרות ב"ט. אינו יכול להוציא אותם, כיון שהיום אינו מחוייב לקרוא, נחשב כמי שאינו מחוייב בדבר, ואינו יכול להוציא ידי חובה.

והוכיח מזה לענין ספירת העומר שמי ששכח יום אחד, אע"פ שחייב בעיקר מצות ספירת העומר, חשיב כאינו מחוייב בדבר, ואינו יכול להוציא ידי חובה. עד כאן דבריו של הגאון פר"ח. והסכים עמו הרב בית דוד (חלק או"ח סי' רסג) שהיה כעין רבו של החיד"א. והראשון לציון (לפני 340 שנה) רבי יוסף חזן בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סימן מה). כיוצא בזה מצינו לחיד"א (סי' קכד ססק"ג ד"ה חורני על הראשונות), שהביא מה שכתב מהר"ם בן חביב, לגבי מי שהוא בן ארץ ישראל, שנמצא בחוצה לארץ, שבינו לבין עצמו הוא יכול לעשות מלאכה, ויכול להדליק את האור ולטלפן בטלפון, אבל לא בפרהסיא. וכשמתפלל בינו ובין עצמו מתפלל כבן ארץ ישראל, ובחול המועד מתפלל תפילת חול המועד, ובאסרו חג מתפלל תפילת חול. והביא החיד"א שאמר מהר"ם בן חביב שיכול לעלות ש"ץ ולהוציא את הרבים בתפילת יו"ט, אפילו שבארץ ישראל אינו יו"ט והוא מתפלל בינו לבין עצמו תפילת חול. וכתב החיד"א לתמוה על זה, איך יכול להוציא ידי חובה, הרי כל מי שאינו מחוייב בדבר, אינו יכול להוציא ידי חובה. רואים גם מהחיד"א, שנחשב הדבר כמו מי שאינו מחוייב בדבר, ולכן גם בספירת העומר אינו יכול להוציא ידי חובה אם לא ספר יום אחד. וכן דעתו של רבי חיים פלאג'י, שאינו יכול להוציא ידי חובה. וכ"כ מהר"ט אלאזי בשלמי ציבור (דף רצח).

אמנם אין לכחד, כי מצאנו פוסקים המסייעים לדעתו של הבית הלוי, וסוברים שאפשר להוציא ידי חובה. ואין להסתיר את דעות החולקים,

מהנעשה במוסדות "חזון עובדיה" מטה בנימין

מעמד עשרות סיומי מסכתות של בני הישיבות חזון עובדיה

מפעילות המוסדות:

כולל אברכים | כולל יום שישי | כולל בעלי בתים | מדרשיה לנוער | מדרשיה לבנות | ארגון בני הישיבות | ארגון הילדים בן מלך

גם ארצה יכול להיות חלק מפעילות המוסדות!

לתרומות: עמותת חזון עובדיה שע"י מרכז רוחני תורני תל ציון - בנק מזרחי טפחות סניף 591 מ"ח 105767

לקבלת העלון במייל ולכל הארה והערה:
m0507497878@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור בכל יום שישי בשעה 15:40
ברשת מורשת ובשידור חוזר בטלפון: 0799165000